Сшиток 14. 1. червня 1922.
Ціна 15ц. 10 за $1.25
ДО НАБУТЯ У ВСІХ КНИГАРНЯХ.

Так вдало ся мені відкрити вашу тайну, пані?! — кликнув Олекса, тримаючи її капелюх в руці.

— Ільона — говорив сам до себе — Ільона має вмерти? — а його погляд спочивав на слузї з таким виразом, немов би сумнївав ся, чи його добре зрозумів.

Але зараз опісля зірвав ся нагло з найбільшою трівогою на лици.

— Ахмет — кликнув — ходи сюди!

А коли слуга поступив після його приказу, паша дальше говорив тремтячим голосом:

— Приступи сюди, до стола, Ахмете. Положи руку на корані і присягни, що ти сказав правду, що через твої уста не перейшло нї одно слово, якого ти не чув. Присягни, Ахмете, бо коли нї то сим кинджалом відрубаю тобі голову, а душа твоя проклята буде на віки вічні!

Невільник спокійно приступив до стола, на якому лежав коран, положив на ньому руку і сказав певним голосом:

— Присягаю, пане, що я сказав правду — Аллах хай мене покарає, коли я збрехав.

Тяжкий стогін вирвав ся з грудий блїдого мущини. Але за хвилю він підняв ся, а на його лици показала ся рішуча постанова.

— Ходи сюди, розкажи все, що ти чув — сказав.

Тепер Ахмет розказав цїлу розмову Сулейки з невільницею. Паша слухав його, не перериваючи йому нї разу, але на його блїдому лици відбила ся виразно буря, яка у його грудях шалїла.

Коли Ахмет скінчив, паша встав і ходив по кімнатї з заложеними взад руками, з головою спущеною на грудь — через його уста не пройшло тодї нї одно слово.

Нараз пристанув і звернув погляд на стоячого з боку невільника — потім якась страшна усмішка перебігла по його лици.

— Коли є так, як говориш, Ахмете, коли приготований злочин має здійснити ся, нехай же смерть забере свою жертву — сказав тихим голосом, в якому однак пробивала ся рішуча постанова — а я певний, що з тої здобичі вона буде вдоволена!

Але зараз, знова принявши повагу, говорив дальше:

— Ахмет — знаєш про се, що житє твоє спочиває в моїх руках, що за одним моїм словом голова твоя впасти

може на землю! Слухай тепер й уважай, що хочу зробити — але памятай, щоб ні одно слово з того, що тобі скажу, не вийшло з твоїх уст, стережи ся хочби й поглядом зрадити щось з того, що почуєш — знаєш мене і знаєш, що все дотримую своє слово, так в доброму чи у злї!

— Знаю про се, пане! — відповів Ахмет.

А тодї паша дав йому знак, і оба увійшли до сусїдньої кімнатки. Двері до кабінету оставив отвором — хотїв впевнити ся, що нїхто не підслухувати ме його.

Довше як пів години шепотом говорив щось паша до свойого невільника, а коли той хотїв вже відійти, ще раз паша промовив рішучо:

— Памятай, що завсїгди додержую своїх постанов, так добрих як і злих!

— — — — — — — — — — — —

Минула ніч, а також й друга днина добігала до кінця. Саїд паша через цїлий той час не показав ся нї межи своїми жінками, нї також у Ільони. Ті перші навикли вже до того, що їхнїй пан цїлими днями не показував ся серед них, а зате в ті днї він перебував у своєї вибраної жінки. Від Надії однак дізнали ся, що також попереднього вечера він не був з Ільоною, так отже думали, що якісь урядові справи здержали його в містї.

Але так не було — Саїд паша не виходив з палати.

Коли Ільона після довгого сну пробудила ся, мусїла позволити на се, щоб Надія і друга невільниця прибрали її в дороге плате, що її принесли на приказ паші — сама бо не вміла би прибрати ся.

Звичайно бувало, що коли паша вибирав ся із своїх кімнат до гарему, то передом давали про се знати його жінкам — але останнього вечера надармо того дожидали.

Ільонї серце так товкло ся, немов із грудий вискочити мало; обняла її невисказана трівога — трівога перед тою хвилею, коли мущина, що на колїнах перед ньою був, прийде ще вдруге просити її о любов.

Минала година за годиною. Нїхто не приходив до ньої, аж вона змучена зворушенєм, положила ся на отоманї й заснула.

Прийшла північ — тодї пробудила її невільниця й

знаками дала порозуміти, що її пан вже не прийде до ньої.

Ільона відітхнула свобіднійше і позволила себе розібрати, а за хвилю вже лежала у вигідньому ліжку, котре зараз при самому вступі до кімнати немало її здивувало своїми виробами.

Помолившись до Бога, щоб поміг її вирвати ся з тої неволї, заснула спокійно, а рожеві сни викликали радісну усмішку на її личку.

— — — — — — — — — — — —

І знова сиділа гарно прибрана і думкою раділа, що може й сей вечер промине, а вона не мусїти ме являти ся межи жінками паші, котрі ненавидять її, надїялась, що може паша знова не прийде.

І справдї не прийшов до її кімнати. Але несподївано втворили ся двері й невільниця дала її знак, щоб йшла за ньою.

Тремтячи з трівоги, підняла ся Ільона й пішла до тої салї де збирали ся гаремні жінки, скілько разів мали заповіджені відвідини пана.

Коли увійшла, всї повставали та похилили перед ньою голови. Ільона подякувала їм — опісля підійшла на приналежне її місце під накритєм.

Бачила добре як неодна з жінок глянула на неї ненависно — а вона сама дуже радо була би відступила їм се почесне місце, колиб тільки могла, колиб сама не була невільницею.

Тільки що проминуло кілька хвилин, як широко втворено двері, відхилено котару, а на порозї явив ся Саїд паша. На всї сторони кинувши поздоровленя, перейшов салю й наближив ся до місця, де сиділа Ільона.

Коли її тепер побачив в дорогому всхідньому уборі, що в повній красї представив будову її тїла, очи його засіяли й лице злегка запалїлось.

Так само, як і другі жінки, підняла ся також Ільона, щоб привитати пашу, а на личку її відбилось так зворушуюче благанє, а в очах такий смуток, що пристрасні слова, котрі мав вже паша на устах, так і остали невисказаними, а він, йдучи за поривом свойого серця, взяв її за руку й притиснув до своїх уст.

Очи всїх жінок вбили ся в них немов кинджали, а коли ще побачили як любязно і з якою пошаною паша

витаєть ся з Ільоною, як зовсім инакше поводить ся з ньою, як се було його звичаєм — неодна просичала з зависти крізь затиснені зуби.

Паша сів побіч Ільони. Від давна вже не бачив ніхто такої погоди на його лици, як сьогодня — смерть улюбленої жінки, Сулейки, витиснула пятно смутку на його лици, і доперва сій дівчині само провидіне дало силу вернути йому давне щастє, ясність його очий, та усмішку на лице.

На його знак, так як попереднього разу, виступили танцюристки, а його погляд й для них сим разом був ласкавійший, чим звичайно.

Пару разів плескав в руки та похитував головою на знак свойого вдоволеня. Після танців наступили музичні продукції — що завів після свойого повороту з подорожі по західній Европі, з тою тільки ріжницею, що його орхестра складала ся з самих жінок, бо мущини, після турецького звичаю, не мали вступу до гарему.

Так проминула година. Ільона, що сиділа побіч нього, а якої увагу він часто звертав на ріжні дрібниці, доглянула, що його веселість не була природною, а радше силуваною, і що, коли йому здавало ся, що на нього не звертають уваги, він кидав ненависні та грізні погляди в сторону других жінок.

Коли музичні пописи скінчили ся, паша підняв ся й пішов до жінок, що сиділи на отоманках. З кождою розмавляв якийсь час а найдовше з Сулейкою.

Одної лиш з його жінок не було — а се тої, що з початку була призначеною подати Ільоні отрую, а яка зараз чомусь то захоріла.

Коли опісля відвернув ся, щоб вернути до Ільони, спинив ся нараз посеред салї, виймив діямантами виложений годинник й кивнув головою.

Жінки зглянулись одна на другу, не розуміючи, щоб се мало означати.

Відтак дав знак, стоячій на боці невільниці, Надії, після чого вона відійшла. Тоді паша кинув скорий погляд на жінки і доглянув несупокій на лицях кождої без винятку. На Сулейці його погляд довше спинив ся.

Доглянув темно-червону краску на її личку й горячкові миганя очий, звернених в сторону, куди вийшла Надія.

Опісля наближив ся паша до Ільони — сумна усмішка пересунула ся по його лици, яке опісля приняло вираз якогось болю. Сівши побіч ньої, взяв її руку в свою і дивно мягким голосом промовив:

— Чи тіни суму ніколи не зійдуть з чола моєї рожечки? Чи так дуже боїть ся моя голубка чужого краю? Будь супокійна й уповай в свойого Бога — нїщо злого тобі тут не станеть ся.

Ільона підняла свої очи на нього й відповіла слабим голосом:

— Ні, пане, не страх володіє моєю душею! Правда сьому, що я обавляла ся, коли вступала на поріг тої палати й коли ви промавляли до мене словами, що тільки біль менї справляли.

Я обавляла ся й сьогодня, коли входила до сьої салї й чекала на ваш прихід — але коли ви, мій пане, прийшли, мій страх проминув.

Очи твої, мій пане, не є вже ті самі — сьогодня їх погляд такий лагідний... а уста твої немов забули ті слова, які я чула передом.

Коли бачите ще біль та сум на мойому личку, то сього причиною є трівога, що в моїй душі осілась і яка не уступить так довго, доки буду змушена тут перебувати.

Чи думаєте, що птичка в клїтцї чуєть ся так свобідною і веселою як на свобідному божому світї? Не почуєте у ньої радости поза дротами — не заспіває вона вам такої піснеьки, як співала на свободї, у лїсї.

Тихо та сумно глядить на всміхаюче ся до ньої сонце, яке хоч світить то не для ньої — сумуючи прислухує ся гомонови своїх свобідних братів та сестер на дворі, які тїшать ся та вигукують радісно, підчас коли вона стратила свій голос в неволї.

Раз ще може заспіває — в годину смерти, жалібно, з плачем, а з послїдним тоном, що добув ся десь із самого серця, уходить також з ньої і житє...

Страшно менї, пане, так страшно чогось! Подібно як та птичка, тужу за свободою — тут нїколи не зможу бути веселою.

Як-же я можу бути вдоволеною, щасливою, коли душа моя плаче?...

Паша не перебивав їй нї одним словом, голову спу-

стив низько на грудь, а коли замовкла, навіть не ворухнув ся.

Її слова розбурхали в ньому спомини минулого. Не так то ще давно, коли Сулима йому майже те саме казала, на колїнах перед ним, благаючи: „Кажеш, мій пане, що любиш мене! Чому-ж не докажеш сього? Чому не пустиш мене домів? Мої уста забули всміхатись, очи мої позбули ся світла! Позвольте менї відійти туди, звідки взяли мене, коли хочете, щоб я житєм радїла!"

Але він не міг її пустити — думав, що його любов заступить її любов до Вітчини, заступить минувшість... і Сулима померла.

Чи се пересторога неба, яке тепер до нього говорило устами так чудово розвитої рожечки?

Підняв голову. В одну мить пропав розмріяний погляд і з ним усмішка з лиця, зате вогонь блиснув в його очах.

Увійшла Надія — невільниця.

Як дивно якось світять очи гаремних жінок — з яким горячковим напруженєм вдивились вони в Ільону.

Честь приналежна панї!

Невільниця приступила до паші та Ільони з двома повними чарками. Не доглянула того, як паша пильно на неї дивив ся, очи бо спустила в долину, коли підносила напій. Руки у ньої тремтїли.

Ільона також взяла чарку й, подібно як паша, поставила перед собою.

Невільниця відійшла, щоб також другим жінкам подати напій. Кожда з них дістала свою чарку.

На хвилю стрінули ся очи невільницї й Сулейки, коли та приступила до ньої з чаркою — потім пішла дальше, аж всїм послужила, по всьому же уступила в глуб салї, ждучи на знак, колиб котра з жінок бажала, щоб їй вдруге наповнити чарку.

Поки паша не почав пити, не вільно було нікотрій жінцї діткнути ся своєї чарки — а також Ільонї.

Дивна річ, як довго він сьогодня зволїкає? Що могло діяти ся в його души, що в так тяжкій задумі дивить ся перед себе?

Зловіща тишина залягла салю.

Очи жінок ярко світять. Не чути між ними нї найменшого шепотїня.

Нараз паша підняв голову — був дуже блідий.

Його погляд з дивним виразом перебіг по всіх жінках.

Витягнув руку по чарку.

Всіх очи звернули ся на Ільону, тепер вона буде мала пити.

Ільона свобідно підносить чарку до уст — рівночасно починають пити також другі.

Коли се рука Сулейки, в якій примала до половини випорожнену чарку, почала тремтіти — так, що тільки з великим з'усилєм могла її піднести до уст.

По хвилї крик розпуки розлягаєть ся по салї. Ільона зірвала ся зі свойого місця і перестрашена вдивила ся в Сулейку.

— Всесильний Боже — вона вмирає!

РОЗДІЛ XVLIII.

ВІДКРИТЄ.

Врадуваний успіхом свойого підступу, виїхав Олекса з місця, де стрінув ся з Астою, а тоді, коли вона зімлїла, й несвідома того, що кругом ньої робить ся, лежала на ліжку, він мов той вихор гнав ся серед нічної пітьми.

Кілька днів пізнїйше прибув до своєї посілости, недалеко Старниць, і там дізнав ся, що його стрий, князь Нелїдов, часто довідував ся про місце його перебуваня та про час повороту.

Тому то зараз другої днини вибрав ся до старого князя, але там не зазнав дуже милого принятя.

Та він сим не зразив ся, а перед старим так представив причину своєї довгої неприсутности, що князь повірив йому і надальше остав прихильним, як передом.

Коли в годину пізнїйше Єлена прийшла до батька і знагла стрінула ся з Олексою, немало сим здивувала ся та змішала ся.

Молодий чоловік з радісною усмішкою витягнув до

ньої руку і доглянув сейчас, що старий князь дуже втішив ся тим.

Сьої днини Олекса кілька разів старав ся поговорити з Єленою на самоті — але вона з розмислом обминала його, тож мусів свій намір відложити на пізнійше.

Вернувши до своєї палати почав нервово ходити по кімнаті.

— Так буде найліпше — муркотів, після довшого роздумуваня — лиш так зможу її присилувати до співділаня в моїх замірах.

Скажу її, що знаю вже все, що її тайна є мені добре знана і що від мене залежить се, чи вона надальше малаб остати княжною Нелідов, чи прийдеть ся йому здемаскувати її як звичайну облудницю...

Думку про Ільону мушу оставити! — говорив дальше. — Навіть колиб я здобув її для себе, то через се станув би я немов на вульканови, бо той циган не оставить її за ніщо в світі і старатись буде мене зі світа вігнати.

Коли-ж оженю ся з Єленою, а тимсамим зістану будучим наслідником батьківського її майна, тоді моя будучність буде запевнена. Але цілу ту справу буду мусів як найскорше поставити у властивому світлі, бо кожде спізнене зможе мені принести нову небезпеку!

Тепер Олекса бував кождої днини в дворі свойого стрия, а Єлена принимала його ввічливо, хоч через се він ні на один степень не наближив ся до своєї мети.

Кілька разів він зводив розмову на цирк, однак Єлена рішучо відмавляла ся йти з ним на вистави, а що більше, видним було, що вона відчуває ненависть до всього, що є з цирком получене. Се Олексу не мало здивувало.

Його опанував якийсь дивний несупокій і тому рішив ся, о скілько се буде можливим, чимскорше здійснити свій плян.

Для розривки, одного разу самий вибрав ся до цирку і пильно приглядав ся цікавим точкам програми.

Коли донна Марія появила ся на арені, зібрані повитали її невмовкаючими оплесками. Олекса довго приглядав ся в задумі прекрасній дівчині, однак без особливого зацікавленя.

В часі перерви вийшов на двір, щоб відітхнути свіжим

воздухом і так зовсім без заміру, наблизив ся до стайнів.

Нараз здрігнув ся, немов з'електризований. Що се за голос, що дійшов до його ух?

Скоро поступив вперед, щоб переконати ся, чи не помилив ся. На його лици відбило ся незвичайне здивоване, коли заглянув до стайні і побачив там донну Марію, побіч коня, як давала прикази стаєнному.

Знак дзвінка відкликав його з поворотом на його місце, а коли представлене скінчило ся, задуманий поїхав домів.

Коли на другий день прибув до стрия, застав його самого і сейчас скористав з нагоди, щоб поговорити з ним про своє найгорячійше бажане.

Очи старого князя блиснули радісно і він витягнув обі руки до свого братанка.

— Не можу собі представити більшого щастя для Єлени, як се, щоб вона зістала твоєю жінкою, тому я-б бажав собі як найскорше вас получити!

Молодий князь здрігнув ся — на коритари почув голос Єлени і сейчас свій погляд звернув на двері.

Дивна річ, був се той самий голос, який вчера вечером чув в цирку з уст прекрасної Марії Долетті.

Втворили ся двері й увійшла всміхнена Єлена.

Немило зробило ся її, коли запримітила, що молодий князь сьогодня так вперто вдивляв ся в неї та сим викликав у ньої непевність, яка до тепер не була її знаною.

Сим разом Олекса виїхав від свого стрия більше задуманий, чим звичайно, й поїхав прямо до свойого замку.

А думки його були заняті дивною однозвучністю двох голосів. До сього, коли ще подумав як то Єлена неохочо відносить ся до циркових вистав — прийшов до рішеня, що ціле її поведене було одною тільки комедією.

Того вечера Олекса знова поїхав до цирку, самий не знаючи, що його так туди тягне.

Байдужо приглядав ся незвичайним виступам донни Марії і подібно, як попереднього вечера, старав ся в часі перерви підійти до стайні, де то передом заглянув був артистку. Але сьогодня не знайшов її там і, невдоволений сим, вернув на своє місце. Не діждавши кінця вистави, встав і вийшов з цирку.

Щось потягнуло його до малої фіртки, котрою ар-

тисти виходили з цирку — мав надію, що вдасть ся йому наблизити ся до донни Марії.

Ледво кілька хвиль простояв, коли фіртка знагла втворила ся і струнка стать жіноча висунула ся на вулицю. Його острий зір сейчас пізнав її — була се донна Марія.

Йшов тихесенько назирцем за ньою й переконав ся, що її рухи є зовсім такі самі як Єлени. Також його увагу звернуло на себе її поведенє, коли виходила з цирку — тоді вона розглядала ся на всі сторони, немов хотіла впевнити ся, чи хто не підглядає за ньою.

А й тепер йдучи розглядала ся боязко — і нараз серце скорше почалось товчи в ньому — бо знова насунулась йому думка, яку вчера відганяв від себе.

Якось видало ся йому, що артистка приспішила ходу; тож і він пустив ся скорше за ньою. Мусіла його доглянути, бо почала бігти. — Зрештою вулиця була пуста — ніхто на се уваги не звертав.

З уст Олекси вирвав ся тихий оклик радости — донна зрадила себе тим втіканєм. А що й він не хотів пропустити такої нагоди, й собі біг за ньою, то вона втікала немов би за ньою гнали ся злі духи. Не було вже далеко до її хатини, але вона, хтівши обманити свойого ворога — а думала, що ним є барон Редерн — скрутила в бічну вуличку, слабо освітлену — та через се якраз й нещастє її стрінуло.

Тільки, що вбігла в ту вуличку, як з противної сторони надійшло кількох піяків, а запримітивши втікаючу, замкнули її дорогу. Єлена крикнула зі страху і без надумуваня відтрутила найблизшого коло себе, так, що той похитнувшись впав на землю. Оставші счинили крик. Один вхопив її за рамя, підчас коли другий намагав ся обійми-ти її в пів.

Нараз з гори впав на того послідного сильний удар, так що він з глухим криком впав на землю. Се Олекса надбіг її в поміч. Другий піяк пустив її також.

Але коли вона думала, що небезпека для ньої проминула, то помилила ся! Олекса скоро приступив до ньої і поки ще вона була в силі відгадати його намір, він вхопив її загортку і потягнувши зірвав з ньої, а за тим враз зісунула ся й перука з голови. І знагла знова пронїс ся

крик — то Єлена тепер пізнала Олексу, що стояв з боку коло ньої з капелюхом в руці.

— Отсе гаразд! — кликнув він, радісно вдивляючись як побідник в її смертельно бліде лице — так вдало ся мені відкрити вашу тайну, пані!

Єлена стояла мов задеревіла, не будучи в силї й слова промовити.

— Чому то ви хотїли грати передімною комедію, панно Єлено? — спокійно промовив Олекса. — Радію з нагоди, що остаточно можу на самотї поговорити із вами, тепер бо зможу говорити зовсїм отверто.

Хотїв подати її рамя, та вона скоро заперечила головою й дальше ішла сама непевним ходом побіч нього. Вона не була в силї запанувати над собою й нї слова не могла промовити. Бачила тепер, що сей чоловік має її зовсїм у своїх руках.

Олекса приглядав ся її з боку, з укритою злобою.

— Не трудїть ся панно Єлено над обдумуванем якогось викруту, щоб мене змилити що до дїйсної думки про причину вашого перебраня — знаю гаразд що вас до сього змушує.

Жива кров, що пливе у ваших бючках, не давала вам супокою, не подобало ся вам, панно Єлено, тихе житє на княжому дворі; вам бажало ся свободи, широкої свободи, а не маючи нагоди зробити се инакше, тайним способом ви старали ся заспокоїти се бажанє — нїхто й не додумував ся, що під маскою всїми славленої донни Марії Долєтті, скриваєть ся княжна Нелїдов.

Єлена пристанула нагло, та з тихим криком та трівогою глянула на нього.

— Ах, Боже — хто перед вами се врадив...

— Не думайте про се, панно Єлено — перебив її Олекса. — З початку заставила мене додумуватись сього подібність голосів, а коли сьогодня йшов я потайки за вами, пізнав я вас по рухах.

Вспокійте ся — додав добрячим голосом, побачивши як вона тремтить цїла — даю вам слово чести, що нїхто від мене не дізнаєть ся про вашу тайну!

Єлена відітхнула спокійнїйше, а в її очах засвітили іскорки надії.

— Нї, нї — не говоріть про се нікому — промовила.

— Князь дуже би журив ся, колиб дізнав ся про се!

Хвилю йшли мовчки побіч себе, аж Олекса знова почав говорити, пильно вдивляючи ся в її лице:

— Я вам вже сказав, панно Єлено, що я шукав нагоди поговорити з вами на самоті й отверто про справу, яка мені тягаром лежить на серцю.

Про вашу минувшість, панно Єлено, знаю більше, як вам здаєть ся!

Єлена знова затремтіла нагло й стрівоженим поглядом вдивила ся в нього.

— Що думаєте сим сказати? — спитала тремтячим голосом, відгортаючи на бік розбурхане волосє.

— Послухайте мене, пані — супокійно промовив Олекса — а докажу вам, що не маєте передімною ніякої тайни.

Знаю вашу сестру, Ільону, знаю де вона є і що тільки вона одна має право займати се становиско, яке ви тепер зайняли!

Дівчина здрігнула ся немов з'електризована. Колиб була не вхопила ся стовпа ліхтарні, напевно була-б впала на землю. Довгу хвилю стояла так оперта об стовп, без руху, і смертельно стрівоженим поглядом вдивляла ся в холодну усмішку на лици Олекси, який супокійно стояв напроти ньої.

— Се неправда — неправда! — витиснула із себе — Ільона не є дочкою князя!

— Дійсно, ні? — спитав з глумом Олекса. — А коли я маю докази на се, коли Ільона мені про се сказала, що мама вмираючи дала її папери і поясненя що до її походженя?

Не обдурите мене, панно Єлено — знаю про се, що ви є старшою дочкою, та що Ільона є дочкою князя!

Єлена стояла проти нього, тяжко дихаючи, роздумуючи над сим, яким би то способом збити його слова — але надармо — страх та розпука не дали її зібрати думок.

— Вислухайте мене дальше, панно Єлено — говорив Олекса — може буду в силі помогти вам задержати ваше становиско в домі князя.

Знаю де є Ільона! — Одно моє слово, а вона займе ваше місце, а тоді, панно Єлено — скінчило ся ваше княже пановане!

Наглий крик добув ся з грудий Єлени. Її очи майже вилїзли на верх, піт виступив на чоло й, будучи близькою омлїня, вхопила ся рамени Олекси.

— Ради Бога, ви сього не зробите — не схочете мене погубити!

У нього на лици появив ся вираз побіди. Не хотячи, сама признала ся до всього — тепер зовсїм має її у своїх руках.

— Можу вас виратувати з сього — сказав — і зроблю се, буду старав ся, щоб Ільона не дізнала ся, хто є її батько — але лиш під одним услівем: Будьте моєю жінкою, а нїколи нї одно слово про вашу тайну не пройде крізь мої уста!

— Немислиме — кликнула нагло — сього нїколи не зроблю! — Нїколи не стану вашою жінкою — все инше жадайте від мене, тільки не се!

Злобна усмішка появила ся на лици Олекси.

— Отже гаразд, не маю наміру силувати вас до сього, оставляю вам свобідну руку.

До трьох днів мусите панї рішитись, або станете моєю жінкою — або Ільона займе ваше місце!

— Ах, Боже — який ви страшний! — простогнала Єлена. — Не можу стати вашою жінкою — благаю вас, оставте ту думку!

— Шкода слів, панно Єлено, я рішив ся так поступити.

Князь не дізнаєть ся правди, зробимо йому правдиву несподіванку нашими заручинами, а знаю, що він буде з того дуже вдоволений!

Єлена стогнучи заломила руки, розпука розмалювала ся на її блїдому личку. Побачила, що сей чоловік вхопив її в свої тенети, а вона не в силї вимотати ся із них.

— Сьогодня не можу вам ще дати нїякої відповіди — мушу вертати домів — сили мої опускають мене! Йдіть, пане, йдіть — оставте мене саму!

Хотїла перейти побіч нього, коли він здержав її за рамя.

— Куди йдете, панї?! Що ви робите тут? Палата князя чейже є там, на право!

Але вона нїщо не відповіла на се.

— Пустіть мене, прошу! — вирвала ся йому з рук й побігла в долину вулицею.

Олекса дивив ся за ньою з глумом, будучи певним своєї побіди.

— Тепер вже знає, що маю силу над ньою, що мусить мені піддати ся! Як вона крутила ся, щоб скинути петлю, якою я вхопив її!

Ха, ха, ха, моя ти прекрасна Єлено, не остане тобі нїщо другого, як віддати ся за мене, а не здаєть ся мені, що довго будеш зволїкати з тим, на що маєш згодити ся!

Коли Єлена прибула до помешканя, яке винаймив для ньої директор цирку і перебрала ся, покликала повозку і приказала підвезти себе в напрямі до посїлостий князя. Може на яких десять хвиль дороги перед замком висїла й пішки пішла дальше. Бічною фірткою увійшла до парку, а потім до палати.

Покоївка, побачивши її так дуже блїдою, кликнула зі страхом:

— Ради Бога, що вам є, пані, як же ви виглядаєте?

Єлена, стогнучи, впала на крісло й дала знак рукою.

— Остав мене саму — йди — йди — хочу мати супокій. Скажи князеви, що сьогодня не можу вже зійти на долину, бо я троха слаба!

Служниця вийшла мовчки.

Тільки, що двері замкнули ся за ньою, як Єлена зірвала ся в розпуцї, і, заломивши руки, почала скоро ходити по кімнатї.

— Боже милосерний — що маю зробити? Він мене присилує до того, щоб я стала його жінкою!

— Нї, не сумнїваю ся, що він справдї знає, де Ільона і що свою погрозу виконає, коли не піддам ся його волї.

Хиба втїкну звідси, вирву ся з того окруженя, в якому не знайшла я правдивого вдоволеня?!

Хвилю вдивляла ся непорушно в землю, але опісля дрощ стряснув її тїлом і вона ледви чутним голосом промовила:

— Нї, нї — не можу вернути до убожества і нужди, досить вже того, що я набідила ся дотепер — не знесу того, щоб я мала знова працювати на хлїб!

Ба! — розсміяла ся знагла — що менї залежить на будучности, що менї зі щастя? Того, кого щиро кохаю, й так не можу здобути!

Для нього радо понесла би я й найбільшу жертву,

разом із ним перенесла б я й найбільший недостаток! Хто знає, де він тепер находить ся, куди пішов?! Чи супроти сього не є мені байдужим, чиєю жінкою стану?

Так чомуж не малаб я стати жінкою молодого князя? Через сей звязок запевню собі становиско. Колиб з часом мій обман вийшов на яв, то все таки остану жінкою князя!

Зловіщий, дикий сміх добув ся з її уст. Але опісля знова вернула трівога перед житєм з тим чоловіком, якого не була в силї відогнати від себе і в нїмій розпуцї торгала волосє на голові, аж змучена впала на крісло і заляла ся гіркими сльозами.

— Що менї робити? — Чи маю спродатись йому й цїле житє потім носити кайдани — чи маю оперти ся його волї?

А може він мене тільки обманив? Може не знає, де є Ільона? Може се тільки припадок відкрив перед ним мою тайну і менї зовсїм не треба сбавляти ся його погроз?

Мій Боже, мій Боже — чи нема способу вирвати ся з тої нужди — чи нема нїякої ради?

Що-ж се такого?

Скрикнувши зі страху, зірвала ся натло з сидженя, почула бо виразно ті слова:

— Може — може знайдеть ся яка рада!

РОЗДІЛ XLIX.

З РОЗПУКИ.

— Буде вже сьому зо двайцять лїт — почав своє оповіданя мешканець замкових звалищ — тодї був я щасливим чоловіком, тодї з нїким в світї не бувби я поміняв ся за своє положенє!

Правда, тодї був я зовсїм иншим, як тепер — лїта зробили із мене старця й волос мій побілили. Тодї був я чоловіком богатим, поважаним, мав гарний маєток, жив в добрих відносинах, а передовсїм — мав я гарне-

сеньку, молоду жіночку, котрої любов робила з мене найщасливійшого зі всіх людий.

Коли ще крім того наше супруже поблагословив Бог дитинкою, здавалось нам, що маємо рай на землї.

Ми обоє, Ґертруда і я, раділи нашою Лївією, яка прекрасно підростала й була нашим найбільшим щастєм!

На хвилю перестав говорити й відвернув лице, згадка минулих часів дуже зворушила його. Доперва по хвилї почав дальше говорити дивно якось здавленим голосом.

— Ми жили супокійно разом, серед того щастя. А був ще при нас одинокий мій брат, що помагав менї заряджувати маєтком.

Крім нього досить часто бували у нас гостї та деколи ми також мусїли справляти більші принятя, що були немилими перервами в нашому супокійному житю.

Одного разу відвідав нас також молодий офіцир, якийсь свояк моєї жінки. Тодї побачив я його перший раз і сейчас звернув я свою увагу на незвичайну його красу.

Ненарочно доглянув я, що Ґертруда змішала ся, коли станула супроти несподїваного гостя, а доглянув я також, що й його поведенє не було зовсїм свобідним. Мимо того, я не дуже тим цікавив ся, а що більше, навіть сміяв ся потім зі своєї жінки, що вона запалїлась була мов та молода школярка, що в присутности других стрінулась із любком. Не знав я нїщо про се, що колись то їх лучило щось більше, чим саме посвояченє.

Алберт — так звав ся свояк Ґертруди — зробив на мене зовсїм миле вражінє!

Тут перервав оповіданє та здивований поглянув на ґрафиню, що знагла затремтїла.

— Що вам є? — спитав.

— О, се нїщо, нїщо — відповіла — прошу, говоріть дальше — імя, яке ви тепер згадали, викликало у мене дуже болючу згадку!

Оповідаючий знова впив ся своїм поглядом в землю, а опісля, заглубившись в минувшість, говорив дальше:

— Молодий чоловік так подобав ся менї, що тої самої днини попросив я його, щоб задержав ся у нас й перебув свою відпустку з нами, на що він дуже радо згодив ся.

В той час був у нас незвичайний рух, бо був се час польованя, а мої ліси мали широку славу з того, що були повні всякої звірини.

Так у нас тоді саме було много гостий. Уряджували ми більші прогульки, а коли вертали домів, приймала нас Ґертруда смачною стравою і нам загально говорили гості, що нігде так мило не забавляли ся, як у нас.

Своячок, як загально називали Алберта, вкоротці став любимцем цілого товариства. Умів кождому подобати ся. То укладав якийсь пікнік у лісі, то знова якусь романтичну ловецьку прогульку в ночі — коротко кажучи — вскорі став цілою душею товариства. Але вскорі мав я переконати ся, що треба було глядіти на нього иншими очима.

Одної днини, коли ми вернули з одної веселої прогульки, увійшов до моєї кімнати мій брат Гуґо, і почав розмову про своячка.

Добачив я, що він тільки один не дуже то радо дивить ся на загально вихвалюваного своячка.

Я не знав, чи се тому, що був йому заздрісний в його поводженю, чи може мав що иншого супроти нього, досить, що не любив його від самого початку.

Тоді то він виразив ся про нього не дуже ласкаво — спитав мене вкінци, чи знаю про те, в яких відносинах була моя жінка з тим своячком.

Почувши слово „відносини" я жахнув ся і з гнівом сказав братови, щоб не хапав чого будь з воздуха, щоб сим представити свояка моєї жінки в злому світлі.

На се Гуґо глумливо засміяв ся.

— Мій Боже — кликнув — коли хочеш, то можеш поспитати Ґертруду про се, чи говорю правду. Товариш Алберта тільки вчера розповів мені, що Ґертруда колись страшно залюбилась була в ньому.

Вона, одинока дочка богатих родичів, навикла до того, що кожде її бажанє завсігди було здійсненим, не крила ся із сим, що його любить й хотіла би стати його жінкою, але супроти всім здогадам, Алберт не міг рішити ся в сій справі. Всяко про се говорили: одні казали, що хоч був бідним, то цінив себе досить високо, щоб міг старати ся о богату панночку, другі же згадували про якусь то любовну аферу його з молодих ще літ — до-

сить, що бажане супружество не дійшло до кінця.

За якийсь час військові власти перенесли його до иншого ґарнізону, а тоді поголоски про заручини Ґертруди зі своячком зовсім втихли, а в два роки пізнійше вона стала твоєю жінкою.

Я вислухав брата до кінця, а хоч опісля я сміяв ся з того, то помимо сього не був я в силї оперти ся почутю якогось несупокою.

Пригадав я собі, що колись то Ґертруда згадувала менї про якусь любов з молодих лїт, але не згадала нїякого імени.

Тодї не звернув був я нїякої уваги на се — але тепер менї пригадало ся се — коли той, котрого Ґертруда любила, був під одним із ньою дахом.

В присутности брата я старав ся шуткувати з того, чим він розгнївав ся й вийшов. Я думав, що він певно бажав собі розжарити в менї підозрінє, щоб я своячка випросив з хати.

Оставши самий, рішив я прямо поговорити про се з Ґертрудою. І хоч в дійсности я з природи був заздрісний, то тепер я рішив на все дивити ся як на щось зовсім невинного.

Коли я хотїв увійти до кімнати моєї жінки, дізнав ся я, що вона зі своячком та маленькою Лївією вийшла у парк.

Несупокій мене обняв — хоч я старав ся бути рівнодушним та вірити Ґертрудї.

Пішов я у парк. Довго шукав їх, аж остаточно в затишному кутку доглянув біле убранє моєї жінки. Почув я, що мій несупокій переміняєть ся в підозрінє.

Отямившись, наближив ся я до них — холодний дрощ пройшов по мойому тїлї. Застав я своячка коло Ґертруди. Тримав її руку у своїй й благаючо дивив ся в її очи.

Ґертруда тремтїла всїм тїлом, гарне її личко страшно поблїдло і зрадило много вилляних сліз.

— Алберте — говорила до нього трівожним голосом — чи з'умієш мовчати? О, Боже, колиб Раймунд відчув правду . . .

— Нї, нї, заспокій ся Ґертрудо, коли сього бажаєш, мушу мовчати. Ах, Ґертрудо — додав, до глибини душі

зворушений — але чи ти будеш мала досить відваги замовчати про се, перед чоловіком? Чи не булоб ліпше,, коли-б ми йому сказали всю правду?

— Ні, ні, Алберте, не можна — кликнула з розпукою — чи не досить того, що через се знидїло щастє мойого житя — чи маю ще й його житє затроїти?

Ні, Алберте, маю твоє слово, значить, ти будеш мовчав! Як я перебуду той цїлий час аж до розвязаня, не здурївши — самий Бог знає!

— Ґертрудо — ради Бога, заспокій ся, може все прийме инший оборот, як сподїємо ся!

Побачив я, як Ґертруда плачучи підняла ся й глянула кругом себе.

— Тихо, тихо, Алберте — видало ся менї, що хтось надходить — о, Боже, коби мене хто тут не застав...

Не скінчила а лице закрила долонями. Чув я ще як Алберт її потїшав.

— Алберт — кликнула вона знова після якої хвилї — коли вже нещастє впаде на мене — звідки дістати менї сил, щоб його перенести?!

— Ґертрудо — шепотїв він зворушений — раджу тобі ще раз, скажи се...

— Ні, ні, не можу — крикнула в розпуцї. Ходи, вертай домів, нїхто не повинен знати про се, що тут зайшло!

Присягни менї — додала тремтячим голосом — що коли тільки пізнаєш по ньому, що він догадуєть ся чого, сейчас менї скажеш про се — радше, все инше знесу — як ту непевність!

Похилила ся скоро, притиснула до грудий маленьку Лївію, що недалеко коло ніг на траві бавила ся й шепотом додала:

— Бідна, солодка моя дитинка — колиб ти знала — як нещасливою є твоя бідна мамочка...

Голос її завмер серед гіркого риданя. Але не довго се тривало, бо зараз здержала ся й пішла домів. Алберт йшов блїдий побіч ньої, з болючим виразом лиця. Спустивши голову пішов за ними також наш великий новофундляндський пес.

Що я робив через кілька слїдуючих годин, куди блукав, сього вже не тямлю! — вистогнав блїдий мущина з розпукою.

Підслухавши їх розмову я набрав певности, що Ґертруда мене обманює, що в ній пробудила ся давна любов і вона тепер потайки з своячком грішила.

Годинами цілими блукав я кругом мов навіжений і доперва пізно в ніч вернув я запорошений і дуже струджений. Ґертруда вийшла до мене дуже зажурена. Як же вона уміла удавати, яку то зворушливу трівогу виказувала, а я сміяв ся з її журби, жартував зі всіма і ніхто не зміг би був прочути, що діеть ся у мойому нутрі.

Але жінки не спускав я з очий. Бачив я незвичайно бліде її лице, бачив як Алберт водив за ньою повним журби поглядом і як вона деколи з розпукою на нього споглядала.

У мене, в середині, почало клекотіти.

— Зрадила мене — верещав якийсь внутрішний голос — зрадила мене та, що була для мене чимсь найсвятійшим на землї, котру я шанував понад все, богинею своєю величав!

А коли у мене серце кровю заливалось, я сміяв ся й жартував, а палаючий мій погляд слїдив мою гарну жіночку, яку я вважав як зовсім страчену для себе.

Ось вже й гості розійшли ся на супочинок, а ми остали самі. Звичайно, була се для нас найприємнїйша хвиля. Тоді ми могли наговорити ся досить про свої власні справи. Тої ночі нараз все змінило ся. Ґертруда була немов прибита й розсїяна.

— Се почуте вини — подумав я — тужить за тамтим, котрого любить!

Почав я розповідати про все можливе лиш тому тільки, що мовчанка була для мене невиносимою. Вона слухала мене, часом втрутила декілька слів своїх, а дійсно її думки були заняті чим другим. Остаточно я рішив отверто з ньою розговоритись.

— Ґертрудо — почав я знагла, беручи її за руку — чому ти не сказала менї про се, що колись то любила того Алберта?

Бачив я, що збіліла страшенно. Але зараз же здобула ся на відвагу і глянула, на позір спокійно, менї в очи.

— Чому якраз сьогодня прийшло тобі се на думку, Раймунде? — запитала мене.

— Дізнав ся я про се від других — відповів я в жа-

лем. — Можеш собі представити моє почуванє — чому-ж ти мені про се ніколи не згадала?

Лице її покрило ся пурпурою.

— Я згадала була тобі раз — промовила тихо, спустивши голову — про свою молодечу любов. Ти мене про се не допитував, а я була вдоволена, що не мусіла про те говорити. Чейже то таке дивне, Раймунде!

Я вдивив ся пильно в її лице — вона видно відчула се й сльози почали тиснути ся її до очий.

— Ти мене підозріваєш, Раймунде? Що се нас обходить, що було колись, особливо тепер, коли ми обоє щасливі!

Я засміяв ся. Кров наплила мені до голови. Я не хотів показати її, що я заздрісний. Оставив дальші питаня і вдав зовсім байдужого. Вихвалював я навіть любого своячка, що веселив наше товариство, опісля, на позір свобідно, розмавляв я про всякі другі річи, а однак відчув я, що межи мною а улюбленою жінкою повстала нараз глубока прірва.

Цілу ніч перебув я безсонно — що було робити? Шукати нагоди, щоб відсунути звідси своячка?

— Ні, ні — повтаряв я собі — не зроблю сього, гляну небезпеці прямо в вічи — розділенє їх обоїх ще більше розпалило би погубну пристрасть!

Побачу, чи Ґертруда справді може так низько впасти, щоб зломила супружу вірність — а тоді — тоді...

Дальше не був я в силі думати — здавало ся мені, що я вже близький божевіля.

Дальші дні проминули на позір супокійно; у воздусі далась чути пригнітаюча духота, що мене незвичайно мучила. Ґертруда була так бліда, що навіть гості журливо допитували ся, чи не є хорою. Не минуло також моєї уваги й те, що на личку її нераз були сліди проляних сліз.

Своячок також дуже змінив ся. Вже не сміяв ся й не жартував, як передом. Сумна хмара осіла на його блідому й похмурому лици. Тому що я уважно слідив його, то доглянув, що його погляд часто потайки біг на мою жінку і що Ґертруда також часто з болізню на нього споглядала.

Ніхто не прочував, як я терпів. На перший погляд я остав тим, що був давно — доперва на самоті, в моїй

кімнаті, мій біль знаходив собі місце виразу.

Що се за супружество, якому не стало враз підвалин довіря й отвертости?! Як двоє людий може жити щасливо, коли одно перед другим мусить остерігати ся, щоб не зрадити добре захованої тайни? Отвертість чейже є першим услівєм межи двоїма людьми, котрі кохають ся — ніяка чужа тінь не може стояти межи ними!

Бачив я добре, що Ґертруда з розмислом держить ся подальше від своячка. Але все те було чейже лише комедією, щоб не дати нових причин до підозріня. Я був неначе той детектив у своїй власній хаті...

Нігде я не мав супокою, у кождому кутику добачував зраду і гриз себе сими безупинними стражданями.

Одної днини зачув я голос моєї жінки в альтані, що була якраз проти кімнати до гри.

— Річ природна — думав я, лютуючи — своячок напевно також там є!

На палцях, мов злодій який, увійшов я до тої кімнати і на щастє застав втворене вікно, а сховавши ся за пальмою, міг заглянути до середини в альтану. І не помилив ся.

Сидів там своячок, тримаючи на колінах нашу дитинку. Ґертруда сиділа побіч нього на лавці — заливаючись сльозами представляла правдивий образ розпуки.

— Алберт — почув я її тиху скаргу — колиб ти знав, як тяжко терплю! Все мені здаєть ся, що Раймунд догадуєть ся про нашу тайну, бо так дивно якось змінив ся, часто є дуже роздратований, а його настрій міняєть ся в одній хвилині!

— Се тобі так здаєть ся, Ґертрудо — говорив Алберт — бо знаєш, що скриваєш щось перед ним.

— О, Боже — вистогнала, в розпуці заломивши руки — ще чотири тижні — а тоді як поїдеш — ох...

Як мені се знести, не поділивши ся з ніким трівогою мойого серця!

Ох, колиб не дитина й коли-б мені не було жаль Раймунда — хотіла-б я хочби й сейчас вмерти, смерть звільнилаб мене враз від всього!

— Ґертрудо — остерігав її своячок, похиляючись над нею — може Бог охоронить тебе від найгіршого! Ходи, вертаймо домів, ти не повинна так много роздумувати й так чорно представляти собі будучність.

— Не старай ся потїшати мене, Алберте — говорила вона болїсно — чейже знаю, що станеть ся, та тільки одного прошу у Бога, а се, щоб дав менї сил, щоб ще перед часом не впала я під тим тягаром.

Прийшла дївчина по дитину й перервала дальшу розмову. Вийшли з альтани й пішли до хати. Я також вийшов зі своєї криївки й роз'ярений гнївом пігнав до своєї кімнати.

Як все варило ся в моїх грудях супроти тої зрадливої женщини! На чистоту та вірність Ґертруди я присягав дотепер — а ось мусїв я дізнати ся, що її лагідний вираз лиця був лиш облудною маскою.

— Вона не знає, як зможе знести житє без нього — кричало щось у мене, в серединї — трівога її находить на саму думку, що він відійде звідси й вона буде мусїла розлучити ся із ним!...

Так що раз більша буря змагала ся у мене. В один час я навіть рішивсь був піти до Ґертруди, розказати її прямо про все й жадати від ньої поясненя.

Але коли я станув коло ньої, а вона глянула на мене з таким сумом своїми великими очима — слова завмерли у мене на устах і я не спроміг ся на відвагу сказати її прямо до очий, що вона є невірною, є зрадницею!

Минуло може зо два тижнї від того часу а наше положенє нїяк не змінило ся, Ґертруда з дня на день все ставала блїдшою, журба її догризала, хоч супроти мене старала ся показувати себе зовсїм свобідною.

Одної днини, коли я з жінкою проходив через подвірє, звернуло мою увагу на себе дивне поведенє мойого новофундляндського пса. Вірне звіря мало дуже сумні очи, опустило хвіст в долину й зовсїм виглядало немов би було хоре. Я приказав слузї подати йому свіжої води, але пес зі страхом відвернув ся й жалібно завивши, поволїк ся на своє леговиско.

Се не подобаєть ся менї — звернув ся я до приступившого в той час до мене свояка моєї жінки — зовсїм виглядає, немов би мав сказити ся — мушу хиба його застрілити!

Нараз почув я крик побіч себе. Коли я перестрашений відвернув ся, побачив як Ґертруда нагло побіліла й

тремтячи всім тілом подала ся взад. Алберт в самий час підбіг і вхопив зімлїлу в свої руки. Я сейчас підбіг до ньої. Ми оба занесли її до хати й досить довго тривало се, поки вона прийшла до себе. Коли втворила очи, вхопила мене тривожно за рамя й благаючим голосом шепотїла:

— Не вбивай його, Раймунде, зробі се для мене. Чейже можемо його замкнути й слїдити, може бути, що ти помиляєш ся?!

Для мене те все було дуже загадочним. Знав я про се, що Ґертруда того пса дуже любить — але щоб аж вмлївала з тої причини, що я хотїв його застрілити, сего я нїяк не міг зрозуміти. Аж доперва, коли я приобіцяв її не вбивати пса, вона свобіднїйше відітхнула. Пару днїв пізнїйше впав до хати слуга, котрому я приказав вважати на пса, говорячи, що у пса прокинула ся скаженина. І знова побачив я Ґертруду майже близькою умлїваня, а своячок боязко старав ся до ньої наблизити. Сим разом однак вона перемогла себе і попросила мене, щоб я забрав її зі собою на долину.

Хотїв я її відмовити від сього, але вперла ся при свойому й я, остаточно, мусїв сповнити її бажанє. Коли ми ввійшли до комірки, де замкнено пса, могли йому там свобідно приглянути ся, бо він був відділений від нас деревляною перегородою.

Був се страшний вид. Псови з писка капала піна, а очи зайшли кровю. Цїле його тїло здрігало ся й він страшно вив й кидав ся в тій клїтцї. Кликнув я його по імени, але він не почув вже мене, хороба за сильно вже розвила ся в ньому.

Несподївано я поглянув на свою жінку. Була дуже блїда, на її лици відбила ся трівога — рукою сперла ся об стїну. Своячок стояв побіч ньої. І він також був блїдий, й я добачив як він часто нахиляв ся до Ґертруди і щось шепотїв її до уха.

З гнїву вдарила менї кров в голову. Чейже бодай тут не було місця на любовні звіреня. Поки ще тамті оглянули ся, я підняв скоро револьвер, що нарочно в тій цїли взяв з собою, і влучним вистрілом вбив пса.

Ґертруда з трівожним криком закрила лице долонями. Приступив я до ньої, просячи, щоб йшла домів. Підняла голову, немов зі сну пробудила ся і глянула на ме-

не несвідомим поглядом. Перестрашив мене вираз її лиця.

Доперва, коли я повторив мою просьбу, вона мовчки пішла за мною а опісля вже я дізнав ся, що коли тільки увійшла до своєї кімнати, знова зімліла.

Від тої днини все була слабою. Через се богато гостий виїхало від нас, один тільки лишив ся — Алберт. Він хотів остати до послідної днини своєї відпустки.

Мій стан з кождою дниною погіршав ся. Здержуваний гнів й безнастанні роздумуваня вкінци довели до того, що й у снї привиджували ся менї упирі.

Ціла моя ненависть, звернула ся тепер на своячка, а брат мій, коли се спостеріг, ще більш розпалював мій гнів.

Від хвилї, коли Алберт увійшов до нашої хати, зникло з ньої все наше щастє. Увів менї жінку, се було певним — а тільки сумлїнє мучило Ґертруду й через се вона була так нещасливою. Одна тільки надія піддержувала мене, а се: коли своячок від'їде, Ґертруда прийде до себе й здусить в собі грішну любов.

В душі я тужив за днем його відїзду — але чим близше був той день, тим більш нещасливою була Ґертруда. Я наставав на се, щоб покликати лїкаря, аж остаточно й вона на се згодила ся, але просила мене, щоб покликати славного професора зі столиці краю, який то колись був домашним лїкарем її родичів.

Послухав я її просьби. Не було мене тодї в дома, коли лїкар приїхав, а коли я вернув, пішов зі мною до моєї власної кімнати. Говорив неясно про стан здоровля Ґертруди й не надмінив ніякої хороби. Просив мене дальше, щоб я, о скільки се було можливо, як найбільше уваги звертав на хору.

Я лїпше знав про те, що її недостає — вона була хорою на душі. Нещасна любов підривала її здоровлє! Тій пристрасті посвячувала все — й своє щастє також! Пізнїйше вже не стало менї сил більше вдавати. Став я дуже холодним супроти жінки й старав ся оминати стрічу із ньою на самотї. Супроти своячка я заховував старанно студену ввічливість, яка зовсім виразно давала йому зрозуміти, як дуже бажав я його попращати.

Але все те не робило на нього ніякого враженя. Остав, як прирік Ґертрудї, до послїдньої днини.

Ось вже й прийшла та мною ожидана хвиля, коли він мусів нас попращати.

Останні дні перебув я наче в горячці. Часами вона так змагала ся, що я відчував, що думки мої починають мотати ся та що я був близький божевіля.

Рано, того дня коли своячок мав відїхати, дуже наполохала мене сильна зміна, яка зайшла у моєї жінки. Здавало ся, що тягар терпіня та смутку зовсім її привалить.

Коли прийшла хвиля пращаня увійшов я до жінчиної кімнати. Я рішивсь бути при тому, як Алберт буде пращати ся із ньою.

Немов обухом мене вдарив хто по голові, коли я простягнув руку, щоб відхилити котару до її кімнати, коли почув голос Алберта.

— Ґертрудо — говорив він до ньої — заспокій ся. Повір мені, що й у мене серце рветь ся, що мушу від їздити звідси, знаючи, як нещасну оставляю тут тебе!

Горяча кров вдарила мені в голову.

— Зраднику — щось верещало в моїх грудях — відпокутуєш ти за се.

— О, Боже — коби я вмерла! — кликнула Ґертруда в розпуці. — Але ся мука — мука без кінця — се змагане з собою — адже-ж не можу йому про се сказати. Колись буде мусів дізнати ся, але тепер — не стає мені сил на се — се би його вбило!

— Коли ти від'їдеш, Алберте — сама тільки буду мусіла зносити свою незавидну долю — о, мій Боже, мій Боже — здурію хиба!

Як се опісля стало ся — чи вона похитнула ся й Алберт вхопив її, чи може — сама припала йому до грудий — досить, що я заглянув її ридаючу в його обіймах.

— Прошу тебе ,Алберте, напиши йому про се — я, — я не маю сили йому про се сказати — ти самий старай ся приготовити його на сю страшну вістку...

Дальше я вже не чув нічого. Божевіле мною заволоділо, сам не знав я, що роблю.

Вбіг я до своєї кімнати, вхопив револьвер, вернув — і скорим рухом відхилив котару.

Ще бачив я свою жінку в його обнятях.

Шалений крик добув ся з моїх грудий — зрадники

відскочили одно від другого — впав вистріл — і своячок заляний кровю впав коло моїх ніг.

Ґертруда зі страшним криком підбігла до мене й вхопила за рамя.

— Нещасний, що-ж ти зробив? — крикнула мені різко прямо до уха. — Ти вбив найвірнійшого та найліпшого свойого приятеля — Боже всемогучий — ти вбив...

Потім без тямки впала побіч нього.

Нещасний чоловік зітхнув болісно після сих слів й перестав говорити.

Тяжко сапав — сей страшний спомин вичерпав його сили.

Ґрафиня Солмсберґ закрила своє лице руками й заплакала.

За який час блідий мущина почав дальше оповідати придавленим голосом:

— Як лиш Ґертруда впала на землю, зараз обняв мене невисказаний страх.

— „Убійник" — щось ревіло мені прямо до ух — „убійник" бачив я огнисту напись скрізь, куди тільки глянув, а студенний піт грубими каплями виступив мені на чоло.

Зібравши всі сили, втік я з того страшного місця, поки ще збігла ся прислуга.

Немов чортами гнаний, вбіг я до своєї кімнати, добув зі скрині мошонку з грішми й тоді, коли всі присутні в дома збігали ся на місце убійства, я, ніким не доглянений, бічною фірткою вибіг з двора.

Як дістався я на вільне поле — не знаю. Кілька годин скитав ся я безцільно, а коли прийшов вечір, то застав мене вже в сусідньому місточку.

Здавалось мені, що вже впаду — мої сили мене зовсім опустили. В мозку страшна горячка все палила, а однак навіть в такому страшному положеню розбудило ся у мене почуте самоохорони — страх мене обняв перед тим, що мене злапають й, як убійника, повісять.

Не розуміючи навіть сього, що я робив, сів я до найблизшого поїзду. „Коби якнайдальше звідси — шибало мені в голові — щоб тільки не знайшли убійника!"

Цілу одну днину їхав я на полудень, коли се страшна горячка мене розібрала. Милосерні якісь люди взяли ме-

не до себе й через кілька тижнів лежав я у них, борикаючись межи житем а смертю.

Коли остаточно я виздоровів — на муку собі самому — став враз старцем, сивим та немічним.

Як вже настільки прийшов я до сил, що міг дальше пуститись в світ, дав я частину готівки тим людям, що доглядали мене в хоробі, й пішов в світ за очи, мов той Каїн, не будучи в силї знайти собі якого пристановища. Так заїхав я до Америки. Там незавидна доля кидала мною по всїх усюдах.

Коли я спостеріг, що готівка моя вичерпувала ся, я взяв ся до працї, а вона принесла менї деяку полекшу в терпіню. Не мав я нїяких вісток з рідного краю. Зрештою не хотїв я нїщо чути про світ, що так страшно мене обманив — лиш за невинною дитинкою жура мене гризла, а тут й не хотїв я, щоб вона бачила того, котрого їй батьком приходилось звати, а котрого руки кровю були обагрені.

Остаточно рішив ся я забезпечити бодай долю дитини. Малї свої ощадности обернув я на зладжене завіщаня. Не згадуючи нїщо нї про жінку, нї про те, що зайшло між нами, постановив я, що одинокою наслїдницею мойого майна мала бути одинока моя донечка, Лївія, а за опікуна для ньої назначив я свого брата.

Се завіщане, ствердивши судово в Америцї, переслав я до суду в рідньому краю, з додатком, щоб втворено його зараз після моєї смерти.

Кілька тижнів пізнїйше стрінув я на дорозї помершого чоловіка, який десь певно згинув з голоду, один або два днї передом.

Коли я перешукав його кишенї, знайшов там його папері. Віком рівнав ся зі мною. Забрав я його папері, а свої власні вложив йому в кишеню. Сим я здобув се, чого бажав від давна — вмер для сього світа — нїхто не буде вже згадував назвиська убійника.

В якийсь час потім, я дізнав ся з дневників, що справдї вислано до краю вістку про мою смерть.

Ще декілька лїт перебув я за океаном, рідко коли зазнавши свобідної хвилї — ненавидїв бо людий й не вірив їм. Житє для мене було тепер тягаром.

Нараз обняла мене туга за рідним краєм. Бажав я хочби здалека споглянути на свою дитинку й побачив я,

що скорше не знайду супокою, аж се зроблю. Якось то одного дня, коли туга моя дійшла до найвисшого степеня, взяв я свій клунок й... опинив ся на корабли. Доперва, коли станув я на рідній землиці, пізнав я, що зробив дурницю. Чого-ж було мені там шукати?!... Я-ж убійник, суспільне плюгавство, до недавна ще небіщик!...

Дитину свою хотів бачити? Ха, ха, ха — чи не стратив я здорову думку — я — я, проклятий, ніколи не повинен навіть в перехресть перейти дорогу моєї дитини!

Лівія мусіла вже вирости, жила певно в добрих відносинах — а тут нараз приходить якийсь волоцюга й хоче називати себе її батьком?! Заперти-б треба його десь в домі божевільних, а се булоб ще ласкою для нього, бо властиве місце йому булоб у вязниці.

Був я вже на батьківській землї а не знав де подїти ся! До Америки не хотів вертати, обридло менї житє в чужинї, де все треба було спішитись й гонити за вічними здобутками — а тут, на батьківщинї, не мав я притуловиська!...

Рішив я таки споглянути хоч би з далеку на свій давний дворець. Застав там все змінене, посїлість моя перейшла в чужі руки, а на самий вид хати, де стілько радісних але й болючих хвиль я пережив, на ново втворила ся рана в мойому серцю, і я, змучений та хорий, поволїк ся дальше, а наткнувшись на сї звалища, остав у них.

Тут мешкаю вже довгий — дуже довгий час, тут менї добре. Не бачу людий, не цікавлю ся їх житєм і не обавляю ся їх поглядів...

Так — тепер знаєте вже все про мене, знаєте з ким разом дихаєте одним воздухом і як дійшло до того, що я став убійником.

Передом ви може думали, що моя думка хора та що тільки в горячці виговорюю про так страшні річи — тепер же знаєте, що мої руки дійсно кровю замазані!

Й знова зареготав ся своїм давним, страшним сміхом.

— Щож — не боїте ся мойого товариства, панї? Відай самий мій вид побуджує у вас трівогу та обриджене до мене?!

Втїкайте, панї, втїкайте від мене, як се й другі ще перед вами робили, думаючи, що в часї нового божевіля зможу знова допустити ся убійства!

Ґрафиня Солмсберґ звернула до нього своє бліде лице. На ряснах її очий заблистіли сльози.

— Не говоріть про се — просила до самого нутра зворушена ґрафиня. — Не знаю ніякої трівоги перед вами, — ні — серце моє відчуває до вас лиш милосердє, милосердє без границь. Бідний ви — я певна, що ви-б ніколи не допустили ся до того, коли-б нещастє було не помішало ваших думок, а гнів не пхнув вас до убійства.

— Ні, ні — ваша правда — не булоб ніколи не дійшло до того — колиб він був не увійшов до моєї хати — говорив, відвернувши своє лице — я був би ще й по нинішній день жив супокійно та щасливо, як колись!

— Але скажіть мені, прошу — чи не помилили ся ви в сьому? — спитала ґрафиня. — Помилити ся можна кождому чоловікови — а як ви описали мені вашу жінку, то не думаю, щоб вона була спосібною до віроломства.

Може щось иншого зайшло межи вами — може ви за далеко посунули ся у своїх підозрінях.

— Ні, ні — перебив він рішучо — я не помилив ся, адже-ж на власні очи я бачив її в обнятях тамтого!

Ха, ха, ха — зареготав ся страшно — чи потреба ще більшого доказу? Не говоріть більше про неї — додав подратований — не можу думати про зрадницю, бо давний гнів і ненависть на ново ворушать ся у мене!

Ґрафиня ніщо не відповіла — погляд свій спрямила в землю. За хвилю однак підняла голову, на лици у ньої відбив ся дивний несупокій. Глянула трівожно на нещасного чоловіка, вдививши ся похмуро перед себе. Опісля сильний дрощ стряснув цілим її тілом і вона рукою притиснула сильно бюче ся серце. Відтак наближила ся до нього й спитала слабим голосом:

— Пане — скажіть мені — як — як звав ся — той, — той — свояк вашої жінки — котрого ви...

Не окінчила, страшне слово не хотіло протиснути ся через уста.

— Котрого я вбив? — дико зареготав ся, звернувши до ньої вогнем сіяючі очи.

Алберт фон Гільмер! — додав нагло.

Ґрафиня крикнула проймаючим голосом.

— То він — Боже милосерний — Він! — По сих словах нещасна жінка впала без тямки на землю.

НОВІСТЬ! ЧИТАЙТЕ!

ВИЙШЛИ З ДРУКУ

ВОРОЖБИ БУДУЧНОСТИ

з місяців, з поодиноких частий
тіла людського і карт

після

Найславнійших арабських,
египетських і французь-
ких ворожбитів.

ЦІНА ПРИМІРНИКА 25ц.

МУЗИКАНТИ НЕХАЙ СПІШАТЬ ПО

ІСТОРІЮ МУЗИКИ

Книжка всім потрібна. Ціна . . . . . 30ц.

28 -ИЙ СШИТОК СЬОЇ ВЕЛИКОЇ ПОВІСТИ ВИЙДЕ
З ДРУКУ ДНЯ 15-го ГРУДНЯ 1922 р.

Замовленя висилайте на адресу:
UKRAINSKA KNYHARNIA ACCORD
216 DUFFERIN AVE., — WINNIPEG, MAN.